
8

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.60>
УДК:343.98:347.77

Наталія Валеріївна Кісіль
кандидат сільськогосподарських наук
старший науковий співробітник,
заступник завідувача відділу науково-методичної роботи

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1097-360X>
E-mail: kisil_n@ukr.net

*Київське відділення
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України*

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ

У публікації розглянуто особливості процесу підготовки і підтвердження кваліфікації судових експертів у сфері інтелектуальної власності та висвітлюються підходи до визначення видів професійних компетентностей судових експертів та фахівців, що залучаються судом, органами досудового розслідування або іншими учасниками справи до проведення судових експертиз. Визначено ключові парадигми, які можуть бути застосовані при

впровадженні компетентнісних підходів при підготовці та атестації судових експертів у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: експерт, інтелектуальна власність, підготовка експертів, професійні компетентності експертів, судова експертиза.

Постановка проблеми. Під час досудового розслідування справ, пов'язаних із незаконним використанням об'єктів інтелектуальної власності, а також при судовому розгляді спорів про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності або порушення таких прав, часто виникає необхідність у залученні експертів, що володіють спеціальними знаннями у відповідних галузях науки, техніки, мистецтва або ремесла, а також знаннями права інтелектуальної власності. Для забезпечення повноти дослідження і надання об'єктивного та обґрунтованого експертного висновку особа, яка залучається до проведення таких експертиз, має володіти відповідними професійними компетентностями.

На сьогодні не сформовано переліку складових професійних компетентностей судових експертів та фахівців, які залучаються судом, слідством або іншими учасниками провадження до проведення судових експертиз, зокрема, не сформульовані вимоги, що пред'являються до їх професійних знань, умінь, навичок та інших складників компетентностей.

Визначення професійних компетентностей, якими мають володіти експерти у сфері інтелектуальної власності, має особливе значення й для розробки ефективних підходів до підготовки та підтвердження кваліфікації судових експертів, оскільки певні компетентності здобуваються не лише під час отримання формальної освіти та досвіду практичної роботи, а й під час проходження навчання (стажування) та підвищення кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням професійної підготовки судових експертів та дослідженню складових професійних компетентностей експертів приділялася увага у наукових працях І. В. Гори, О. С. Донцової, Л. М. Головченко, Н. І. Клименко, Р. С. Кіріна, О.С. Катарраги, І. А. Петрової, Р. Л. Степанюка, І. В. Стародубова, С. О. Шевцова, М. Г. Щербаковського та інших вчених [1-10]. Нині особливої актуальності також набувають питання щодо впровадження компетентнісних підходів для підготовки і підтвердження кваліфікації судових експертів та визначення ключових професійних компетентностей, якими мають володіти експерти за різними експертними спеціальностями, у тому числі за напрямками у сфері інтелектуальної власності. Вирішення цих проблемних питань вимагає комплексного підходу й подальших наукових розробок.

Мета дослідження. Для визначення ключових парадигм, які можуть бути застосовані при впровадженні компетентнісних підходів при підготовці та атестації судових експертів у сфері інтелектуальної власності, проводилося узагальнення теоретичних, методичних та практичних аспектів, що стосуються особливостей проведення експертиз у сфері інтелектуальної власності, наявної організації підготовки експертів та підвищення кваліфікації із висвітленням складових професійних компетентностей, якими

мають володіти експерти (фахівці), що залучаються до проведення судових експертиз.

Викладення основного матеріалу. В Україні встановлення фактичних даних про властивості, ознаки, закономірності створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності входить до предмета експертизи у сфері інтелектуальної власності.

Диференціація існуючих напрямів судових експертиз у сфері інтелектуальної власності побудована із врахуванням специфічних для кожного виду (підвиду) експертиз об'єктів експертних досліджень. За одним лише винятком, що стосується економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності, в рамках якої визначається вартість майнових прав на всі об'єкти інтелектуальної власності та проводиться розрахунок збитків, які заподіяні в результаті порушення прав на них.

За час існування цього напрямку експертизи декілька разів вносилися зміни до переліку експертних спеціальностей. На сьогоднішній день класифікація видів та експертних спеціальностей у рамках напряму «Експертиза у сфері інтелектуальної власності» виглядає наступним чином: експертиза літературних і художніх творів (спеціальності 13.1.1 та 13.1.2); експертиза фонограм, відеограм, програм (передач) організацій мовлення (спеціальність 13.2); експертиза винаходів і корисних моделей (спеціальність 13.3); експертиза промислових зразків (спеціальність 13.4); експертиза сортів рослин (спеціальність 13.5.1); експертиза комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень (спеціальність 13.6); експертиза комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій (спеціальність 13.8); економічна експертиза у сфері інтелектуальної власності (спеціальність 13.9).

У рамках виду «експертиза літературних і художніх творів» виділяється спеціальність 13.1.1 «Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, та інші» та 13.1.2 «Дослідження, пов'язані з комп'ютерними програмами і копіюваннями даних (базами даних)». Такий поділ обумовлено тим, що при виявленні та оцінюванні властивостей і ознак таких об'єктів авторського права як літературні та художні твори (наприклад, твори белетристичного або наукового характеру, твори мистецтва, архітектури, художнього дизайну тощо) та комп'ютерні програми, які відповідно до закону також охороняються як літературні твори, виникає необхідність у застосуванні різних знань та навичок.

Нині експертизи у сфері інтелектуальної власності проводяться експертами, що працюють у науково-дослідних установах судових експертиз Міністерства юстиції України, Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України, а також приватними судовими експертами, які внесені до Реєстру атестованих судових експертів України.

До проведення судових експертиз, враховуючи приписи статті 7 Закону України «Про судову експертизу» [11], також можуть залучатися фахівці з відповідних галузей знань у порядку та на умовах визначених цим Законом. Як показує наявна практика, ці особи найчастіше включаються до складу комісії із судовими експертами, атестованими за відповідним напрямом

судової експертизи у сфері інтелектуальної власності, коли виникає необхідність вирішення експертних завдань із застосуванням вузькопрофільних знань, що відносяться до певних галузей науки, техніки, мистецтва або ремесла. Наприклад, при дослідженні питання щодо обумовлення на генетичному рівні відмінності у проявах ознак досліджуваних сортів рослин крім експертів, атестованих за спеціальністю 13.5.1 «Дослідження, пов'язані з сортами рослин», залучалися відомі науковці у галузі селекції та генетики рослин; а при встановленні факту використання хореографічних творів та творів образотворчого мистецтва, крім експертів атестованих за спеціальністю 13.1.1 «Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, та інші» залучалися провідні фахівці у галузі хореографії та мистецтва відповідно.

Також при встановленні фактів та обставин справи під час досудового розслідування та розгляду справ у суді може виникати потреба в інтеграції спеціальних знань, що притаманні різним видам, родам і класам судових експертиз. Наприклад, у експертній практиці нерідко виникає потреба проведення комплексних експертиз у межах таких експертних спеціальностей: 13.1.1 та 13.2; 13.1.1 та 13.6; 13.1.1 та 10.17; 13.1.2 та 13.9; 13.4 та 13.6; 13.6 та 13.9 тощо.

При цьому слід звернути увагу, що навіть при проведенні дослідження в рамках однієї експертної спеціальності об'єктами конкретної експертизи можуть ставати різні об'єкти права інтелектуальної власності. Наприклад, при вирішенні експертного завдання щодо встановлення факту відтворення твору мистецтва у торговельній марці, необхідно застосовувати спеціальні знання щодо властивостей, ознак, закономірностей створення та використання двох об'єктів інтелектуальної власності: твору мистецтва (як об'єкту авторського права) і торговельної марки. Оскільки відтворення в торговельних марках відомих творів мистецтва є однією з підстав у відмові в наданні правової охорони цим позначенням.

Отже, виходячи з поставлених на експертизу питань та необхідності дослідження властивостей та ознак певного об'єкта права інтелектуальної власності, а також обставин його створення, набуття правової охорони та використання, у особи, яка залучається до проведення експертиз, мають бути наявні відповідні професійні компетентності, які дадуть змогу провести повне дослідження і надати об'єктивний та обґрунтований експертний висновок. При цьому у осіб, що залучаються до проведення таких експертиз, мають бути наявними принаймні базові знання, що стосуються сфери інтелектуальної власності в цілому.

Коротко розглянемо особливості підготовки судових експертів та звернемо увагу на певні аспекти визначення професійних компетентностей осіб, яким призначаються судові експертизи у сфері інтелектуальної власності.

Наявність у фахівців (експертів), яких залучають до проведення судових експертиз, необхідних знань для надання висновку з досліджуваних питань є однією з вимог чинного Закону «Про судову експертизу» [11]. Так, у статті 10 вищезазначеного Закону встановлено, що судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з

досліджуваних питань, мають відповідну вищу освіту, пройшли підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. При цьому, яка освіта вважається відповідною для отримання кваліфікації за певним експертним напрямком, нині не унормовано. При вирішенні цього питання враховується найменування спеціальності за Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, та навчальний час з відповідних дисциплін, зазначених у додатку до диплому про вищу освіту.

З метою визначення основних складників професійних компетентностей судових експертів у сфері інтелектуальної власності здійснено системний аналіз теоретико-методологічних підходів до підготовки судових експертів із використанням здобутків вітчизняних вчених, які присвячували свої дослідження питанням підготовки судових експертів, а також визначенню змісту та обсягу професійних компетенцій, які мають бути наявними у особи, що залучається до проведення судових експертиз.

Гора І.В. вказує [3, с. 88], що при обранні експерта має значення його компетентність, професійна обізнаність, здатність експерта вирішувати поставлені питання, що відносяться до предмету експертизи. Насамперед необхідно з'ясувати відомості щодо рівня й фаховості освіти, посади, яку займає експерт, і стажу його роботи та досвіду в проведенні певного виду експертиз.

На думку вищезазначеного автора, необхідний рівень компетентності експерта визначається слідчим, суддею, захисником з урахуванням мети та завдань, складності майбутнього експертного дослідження, його первинності або повторності, а також інших обставин. Питання щодо визначення компетенції експерта виникає при обґрунтуванні адвокатом позиції щодо залучення експерта у разі, коли є достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності в нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний і неправильний висновок. Питання щодо кваліфікації й компетенції експерта визначаються і під час проведення допиту експерта в суді [3, с. 89].

Так, статтею 356 Кримінального процесуального кодексу України [12], що присвячена допиту експерта в суді, визначено: *«експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку»*.

Отже, слід враховувати, що кожна сторона кримінального провадження для доведення або спростування достовірності висновку експерта має право надати відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта.

Степанюк Р.Л. та Шевцов С.О. у своїй праці [9, с. 577] висвітлювали проблемні питання у сфері фахової підготовки спеціалістів-криміналістів

для органів Національної поліції України та вказували, що якісне виконання функцій з техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій є можливим за умови володіння спеціалістом певними теоретичними знаннями, до числа яких, на їх думку, слід віднести знання:

- правових засад використання спеціальних знань у кримінальному процесі;
- основних теоретичних положень криміналістичної ідентифікації та діагностики;
- усіх видів науково-технічних засобів, що застосовуються в ході огляду місця події;
- основ тактики огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій;
- видів і методів судової фотографії, звуко- та відеозапису;
- криміналістичного слідознавства;
- основних можливостей інших галузей криміналістичної техніки (судової балістики, вибухотехніки, габітології, технічного дослідження документів і т.д.) та окремих положень судових наук (судової медицини, судової хімії, судової біології тощо);
- основних положень криміналістичної методики;
- правових та організаційних основ судової експертизи;
- сучасних можливостей окремих видів судових експертиз, що проводяться з метою дослідження об'єктів, які вилучаються під час огляду місця події.

У звіті «Судово-експертна діяльність: практики іноземних країн», наданому Проектом Європейського Союзу «Право-Justice» на запит Мін'юсту [13], вказується, що у більшості європейських країн національне законодавство вимагає, щоб експерти мали відповідну кваліфікацію у сфері, в якій буде проводитися судова експертиза. Як правило, для доступу до професії судового експерта особа має підтвердити свою професійну кваліфікацію (освіту, науковий ступінь, публікації тощо).

Також у вищезазначеному звіті міститься висновок щодо загальних вимог до необхідних навичок для кандидата в судові експерти: судовий експерт повинен володіти загальними навичками, які є основоположними для ефективного проведення будь-якої експертизи, та особливими вміннями/навичками в окремих галузях експертизи. Усі необхідні навички зазвичай набуваються шляхом поєднання формальної освіти, спеціального навчання та досвіду роботи (на робочому місці).

Відповідно до п. 1 розділу IV Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів [14]: *«Для присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта працівники НДУСЕ та фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, повинні мати відповідну вищу освіту другого рівня за ступенем магістра, пройти підготовку (стажування), знати теоретичні, організаційні і процесуальні питання судової експертизи та методичні положення і практику їх застосування за відповідною експертною спеціальністю».*

Отже, під час підготовки фахівцям (експертам), які мають намір отримати (підтвердити) кваліфікацію судового експерта, необхідно отримати

певні знання та уміння, а під час складання кваліфікаційного іспиту продемонструвати набуті компетентності та навички застосування відповідних методичних положень.

На наш погляд, метою навчання (стажування) має стати формування у слухачів цілісної системи знань основних принципів судово-експертної діяльності, процесуальних особливостей призначення та проведення судових експертиз, методичних підходів вирішення експертних завдань, які ставляться на вирішення експертизи у сфері інтелектуальної власності, а також надання уявлення про сучасний стан та перспективи розвитку судової експертизи у сфері інтелектуальної власності в Україні.

Отже, застосування засвоєних фахівцями знань щодо основних теоретичних, процесуальних та організаційних положень судово-експертної діяльності, опанування законодавчою базою сфери права інтелектуальної власності, теоретичних та методологічних основ судової експертизи у сфері інтелектуальної власності; набуття під час навчання (стажування) навичок застосування основних методичних підходів вирішення експертних завдань є основою для здійснення практичної діяльності у сфері судової експертизи об'єктів права інтелектуальної власності.

У результаті проведеного дослідження, сформовано загальний перелік знань, вмінь, навичок, комунікативних та інших особистих якостей, якими мають володіти експерти та які мають продемонструвати фахівці (експерти) після проходження навчання (стажування), а саме:

1. *Знання:* основних положень нормативно-правової бази, що регулює судово-експертну діяльність; теоретичних засад права інтелектуальної власності; положень чинного законодавства України у сфері інтелектуальної власності; особливостей створення, набуття правової охорони та використання певних об'єктів права інтелектуальної власності; особливостей міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності; основних напрямків досліджень, що входять до компетенції експертів у сфері інтелектуальної власності; об'єктів, що підлягають дослідженню, їх властивостей та ознак; методів та методичних підходів вирішення експертних завдань.

2. *Уміння та навички:* з'ясувати зміст норм законодавства у галузі судової експертизи, правильно тлумачити їхній зміст та застосовувати для вирішення конкретних експертних завдань у сфері інтелектуальної власності; здійснювати аналіз доцільності застосування певних засобів та методів судової експертизи для встановлення фактів, що мають значення для вирішення справи; готувати листи та процесуальні документи за результатами проведення експертизи («Висновки експерта», «Клопотання тощо»); зважаючи на процесуальний статус судового експерта обов'язковою вимогою має бути здобуття умінь та навичок застосування науково-обґрунтованих методичних положень вирішення експертних завдань притаманних певній експертній спеціальності.

3. *Комунікація:* здатність надавати консультації щодо актуальних питань призначення та проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності, аналізувати потреби суб'єктів призначення експертиз та системно їх оцінювати з метою формулювання питань, що ставляться на

вирішення експертизи і встановлюють певні факти та обставини, що мають значення для об'єктивного розгляду кримінального провадження чи судової справи; здатність надавати обґрунтовані пояснення щодо наданого висновку під час допиту або наданні пояснень у суді.

4. *Автономність та відповідальність*: продемонструвати розуміння особистої відповідальності за професійні рішення та надані експертні висновки.

Для визначення складових професійних компетентностей експертів проаналізовано наукові праці різних авторів, у тому числі роботи О. С. Донцової, О. С. Катараги, Р. С. Кіріна, І. А. Петрової, М. Г. Щербаковського та інших авторів [4, 5, 8, 10]. При цьому виявлено, що у роботах науковців пропонується виділяти різні рівні професійних компетентностей.

М. Г. Щербаковський [10, с. 84-85] вказує, що поняття компетентності судового експерта можна розділити на три рівні за обсягом і ступенем спільності, а саме: базова компетентність експерта; особиста компетентність експерта та компетентність експерта в конкретній експертизі.

І. А. Петрова і О. С. Донцова [8, с. 171-172], розглядаючи систему компетентностей судового експерта-товарознавця зазначають, що вона має містити: базові компетентності, компетентності росту та стратегічні компетентності.

Р. С. Кірін [5, с. 122] пропонує розрізняти наукову компетенцію і наукову компетентність судового експерта та розглядати за 3 рівнями: загальна, ретова та безпосередня.

На нашу думку, складові компетентностей судових експертів у сфері інтелектуальної власності можна поділяти на три основних види: загальні, спеціальні (фахові) компетентності у сфері інтелектуальної власності та спеціальні (предметні) компетентності за певною експертною спеціальністю.

До загальних компетентностей може бути віднесено наступні:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність спілкуватися державною мовою у професійній сфері як усно, так і письмово;
- здатність здійснювати повне та всебічне дослідження властивостей та ознак досліджуваних об'єктів, явищ і процесів та надавати аргументовані експертні висновки;
- здатність ставити завдання, вирішувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення;
- здатність генерувати нові ідеї, будувати гіпотези та планувати експертне дослідження;
- здатність професійно спілкуватися з правоохоронними органами та іншими суб'єктами призначення експертиз (суддями, адвокатами, учасниками справи тощо);
- здатність працювати у комісії з іншими експертами, а також у міжнародному контексті;

- здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- розуміння правових питань, правової системи, аспектів юридичної теорії та практики, що стосуються судово-експертної діяльності;
- здатність кваліфіковано застосовувати правові акти у різних сферах судово-експертної діяльності;
- здатність здійснювати оцінку сучасного стану і перспектив розвитку теорії та практики судової експертизи;
- здатність виявляти, давати оцінку й сприяти припиненню корупційної поведінки у процесі судово-експертної діяльності;
- вміння використовувати інформаційно-комунікативні та цифрові технології у судово-експертній діяльності;
- здатність самостійно готувати листи, клопотання, підсумкові документи за результатами проведення експертизи або експертного дослідження.

Спеціальні (фахові) компетентності у сфері інтелектуальної власності:

- здатність застосовувати знання про законодавство, державну систему правової охорони та механізми захисту прав інтелектуальної власності, а також особливості практики їх застосування;
- здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України та систему правової охорони інтелектуальної власності;
- здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері судової експертизи та інтелектуальної власності інформацію, особливості предмета судової експертизи, завдання, що входять до меж компетенції експерта певного експертного напрямку;
- розуміння меж компетенції експертів у сфері інтелектуальної власності;
- здатність застосовувати науково-обґрунтовані підходи та спеціальні методи при проведенні експертних досліджень;
- здатність проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення відомостей з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, різні бази даних (у тому числі інформаційні системи УКРНОІВІ) із використанням сучасних методів дослідження.

Тобто, вищезазначені загальні та спеціальні (фахові) компетентності у сфері інтелектуальної власності можуть поширюватися на експертів, що атестуються за всіма напрямками судової експертизи. Додатково доцільно визначати спеціальні (предметні) компетентності за кожною з експертних спеціальностей. Розробку предметних компетентностей доцільно здійснювати із урахуванням змісту тем, що визначені у затверджених Програмах підготовки експертів.

Для прикладу проілюструємо сформульовані *спеціальні (предметні) компетентності за спеціальністю 13.1.1. «Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, та інші»:*

- знання предмету судової експертизи за спеціальністю 13.1.1 та основних завдань, що ставляться на вирішення експерта при дослідженні літературних, художніх та інших творів, як об'єктів авторського права;
- здатність використовувати передові знання та підходи до вирішення експертних завдань при дослідженні літературних, художніх та інших творів;

- здатність до інтеграції спеціальних знань у сфері інтелектуальної власності, як основи проведення комплексних судово-експертних досліджень;
- здатність надавати консультації у сфері захисту авторських прав, забезпеченні доказової бази, а також щодо призначення і проведення судових експертиз;
- здатність вирішувати ідентифікаційні та діагностичні завдання при встановленні фактичних даних щодо властивостей, ознак, закономірностей створення та використання об'єктів авторського права під час досудового розслідування та судового розгляду у встановленому законодавством порядку, а також при проведенні експертних досліджень;
- здатність готувати ілюстрації процесу досліджень літературних, художніх та інших творів;
- спроможність виявляти індивідуально-характерний комплекс ознак досліджуваних творів;
- знання методичних підходів визначення в об'єкті дослідження ознак творчого характеру, виявлення ознак оригінальності твору або його частини (в т.ч. назви);
- знання методичних підходів встановлення факту використання об'єкту авторського права тощо.

Таким чином, проведене дослідження дало можливість визначити загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності, якими мають володіти експерти у сфері інтелектуальної власності, із визначенням компетентностей за певним експертним напрямком. При цьому також постає питання щодо доцільності запровадження компетентнісних підходів для підтвердження кваліфікації судових експертів у сфері інтелектуальної власності.

Відповідно до приписів статті 21 чинного Закону України «Про судову експертизу» [11]: «...Для забезпечення належного професійного рівня фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і отримали кваліфікацію судового експерта, крім тих, які мають науковий ступінь, один раз на три роки повинні пройти стажування в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України відповідно до спеціальності та підтвердити рівень своїх професійних знань.

Вивчення потреб у підготовці, спеціалізації та підвищенні кваліфікації експертів, а також розроблення пропозицій щодо задоволення цих потреб здійснюються міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність».

Ми повністю розділяємо позицію авторів законопроекту «Про судово-експертну діяльність» за реєстр. № 6284 від 05.11.2021 [15], який розроблений Міністерством юстиції України і внесений Кабміном, в якому запропоновано відмовитися від переатестації судових експертів та надати право судовому експерту самостійно обирати спосіб отримання професійних компетентностей.

На наш погляд, необхідність підвищення кваліфікації є цілком виправданим елементом мотивації практикуючих експертів до постійного вдосконалення їх професійної підготовки шляхом оновлення, поглиблення і

розширення професійних знань, умінь і навичок. При цьому вбачається за доцільне надати право судовим експертам самостійно обирати спосіб набуття цих професійних компетентностей.

Про компетентність експерта у сфері інтелектуальної власності та постійне підвищення ним своєї кваліфікації можна судити за даними про: відповідну вищу освіту; післядипломну освіту та підвищення кваліфікації; наявність наукового ступеню та вченого звання, пов'язаного із предметом експертизи у сфері інтелектуальної власності за певним напрямом; досвід (стаж) наукової, науково-педагогічної та іншої викладацької діяльності у сфері інтелектуальної власності та судової експертизи; стаж судово-експертної діяльності; наявність наукових, науково-популярних або методичних робіт, пов'язаних з судово-експертною діяльністю та предметом експертизи за відповідним експертним напрямком; участь у науково-комунікативних заходах (науково-практичних конференціях, методологічних семінарах тощо) з питань інтелектуальної власності та судової експертизи; досвід проведення практикумів, семінарів, майстер-класів із судовими експертами, адвокатами та іншими категоріями зацікавлених слухачів; наставницький досвід (кількість підготовлених експертів) тощо.

Висновки. У результаті проведеного дослідження визначено, що основою для здійснення практичної діяльності у сфері судової експертизи об'єктів права інтелектуальної власності є застосування засвоєних фахівцями знань щодо основних теоретичних, процесуальних та організаційних положень судово-експертної діяльності, опанування законодавчою базою сфери права інтелектуальної власності, теоретичних та методологічних основ судової експертизи у сфері інтелектуальної власності; набуття під час навчання (стажування) навичок застосування методичних підходів вирішення експертних завдань.

Запропоновано складові компетентностей судових експертів у сфері інтелектуальної власності поділяти на три основні види: загальні компетентності, спеціальні (фахові) компетентності у сфері інтелектуальної власності та спеціальні (предметні) компетентності за певною експертною спеціальністю. Загальні та спеціальні (фахові) компетентності у сфері інтелектуальної власності можуть бути застосовані для експертів, що атестуються за всіма напрямками судової експертизи у сфері інтелектуальної власності. При цьому слід визначати спеціальні (предметні) компетентності за кожною з експертних спеціальностей із урахуванням змісту тем, що визначені у затверджених Програмах підготовки експертів.

Висловлено позицію про доцільність надання права судовим експертам самостійно обирати спосіб набуття професійних компетентностей. При визначенні видів підвищення кваліфікації можуть враховуватися різні види підвищення кваліфікації, у тому числі: отримання наукового ступеню та вченого звання, пов'язаного із предметом експертизи у сфері інтелектуальної власності за певним напрямом; досвід (стаж) наукової та викладацької діяльності у сфері інтелектуальної власності та судової експертизи; стаж судово-експертної діяльності; наявність наукових, науково-популярних або методичних робіт, пов'язаних з судово-експертною діяльністю та

предметом експертизи за відповідним експертним напрямом; участь у науково-практичних конференціях та інших заходах з питань інтелектуальної власності та судової експертизи; наставницький досвід тощо.

Висвітлені у статті положення не претендують на завершене вчення. Вони можуть бути використані як підґрунтя для подальших наукових пошуків із запрошенням до фахової дискусії науковців та експертів-практиків у сфері інтелектуальної власності.

Перелік посилань

1. Алексейчук В. І., Стародубов І. В. Підготовка фахівців у сфері судової експертизи: організаційні питання та перспективи. *Юридичний вісник*. 2022. №2 (63). С. 228-235. DOI: 10.18372/2307-9061.63.16734
2. Головченко Л. М. Проблемные вопросы подготовки и повышения квалификации судебных экспертов в Украине. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 2016. Вип. 61. С. 44-51.
3. Гора І. В. Проблемні питання залучення експерта стороною захисту *Криміналістика і судова експертиза*. міжвідом. наук.-метод. зб. К., 2014. Вип. 59. С. 87-98.
4. Катарара О.С., Петкович П.П., Присэкару В.А. О подготовке экспертных кадров в республике Молдова. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. Матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15-16 квіт. 2021 р.). Харків: Право, 2021. С. 33-35.
5. Кірін Р. С. Актуальні питання наукової компетенції та компетентності судових експертів. *Актуальні питання та перспективи розвитку судової експертизи та криміналістики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 3 вересня 2021 року). Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2021. С. 119-123.
6. Кісіль Н. В., Гуцул В. О., Ярошовець В. М. Підготовка судових експертів в установах Міністерства юстиції України: проблемні аспекти та можливі зміни у законодавстві. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління* :

References

1. Aliksieichuk, V. I., Starodubov, I. V. (2022). Training of professionals in the field of forensic examination: organizational issues and prospects. *Law Herald*. No.2 (63). P. 228-235. DOI: 10.18372/2307-9061.63.16734. (in Ukrainian).
2. Holovchenko, L. M. (2016). Issues of training and professional development of forensic experts in Ukraine. *Criminalistics and Forensics: interdepartmental scientific collection*. Kyiv. Issue 61. P. 44-51. (in Ukrainian).
3. Hora, I. V. (2014). Problematic points of engaging an expert by the side of the defense. *Criminalistics and Forensics: interdepartmental scientific collection*. Issue 59. P. 87-98. (in Ukrainian).
4. Cataraga, O. S., Petkovich, P. P., Prisecaru, V. A. (2021). On the subject of expert staff training in the Republic of Moldova. *Current issues of forensic examination and criminalistics: collected works from the scientific-practical conference-polylogue* (Kharkiv, 15-16 April). Kharkiv. P. 33-350. (in russian).
5. Kirin, R. S. (2021). Current issues of scientific competence and competence of forensic experts. *Current issues and prospects for the development of forensic examination and criminalistics: scientific-practical international conference proceedings*. Odesa. P. 119-123. (in Ukrainian).
6. Kisil, N. V., Hutsul, V. O., Yaroshovets, V. M. (2021). Training of forensic experts in the institutions of the Ministry of Justice of Ukraine: problematic aspects and possible changes to legislation. *Expert: Paradigm of*

- електронне наукове видання. Київ: Вид-во Ліра-К, 2021. № 6 (18). С. 67-78. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-6\(18\)-67-78](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-6(18)-67-78).
7. Клименко Н. И., Стринжа В. К. К вопросу о подготовке судебных экспертов. *Криминалістика и судебная экспертиза*. Київ, 1989. Вип. 39. С. 24-28.
8. Петрова І. А., Донцова О. С. Особливості формування професійних компетентностей судового експерта-товарознавця. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр./редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків: Право, 2020. Вип. 21. С. 165-178. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_11.
9. Степанюк Р.Л., Шевцов С.О. Щодо системи фахової підготовки спеціалістів-криміналістів для органів національної поліції. *Проблеми та перспективи розвитку судової експертизи та криміналістики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 жовтня 2020 року). Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2020. С. 575-579.
10. Щербаківський М. Г. Компетенція та компетентність судового експерта (на прикладі КПК України). *Судові експертизи в процесуальному праві України*: навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. С. 81-89.
11. Про судову експертизу: Закон від 25.02.1994 № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 18.05.2023).
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.05.2023).
13. Міністерство юстиції України. Директорат правосуддя та кримінальної юстиції. Моніторинговий звіт за 2021 рік / відпов. ред. к. ю. н. О. М. Олійник. 662 с. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/01/26/20220126163347-81.pdf> (дата звернення: 18.05.2023).
- law and public administration*. Kyiv. Issue 6 (18). P. 67-78. (in Ukrainian).
7. Klymenko, N. I., Strynzh, V. K. (1989). On the subject of forensic expert training. *Criminalistics and Forensics*: interdepartmental scientific collection of the Kyiv Scientific Research Institute of Forensic Expertise. Kyiv. Issue 61. P. 44-51. (in Ukrainian).
8. Petrova, I. A., Dontsova, O. S. (2020). Peculiarities of forensic commodity expert professional competencies formation. *Theory and practice of forensics and criminalistics*: collection of scientific papers. Kharkiv. Issue 21. P.165-178. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_11. (in Ukrainian).
9. Stepaniuk, R. L., Shevtsov, S. O. (2020). Regarding the professional training system of forensic criminalist specialists for national police bodies. *Problems and prospects of forensic examination and criminalistics development*: scientific-practical international conference proceedings. Odesa. P. 575-579. (in Ukrainian).
10. Shcherbakovskiy, M. H. (2019). Competence and competency of a forensic expert (based on the Criminal Procedure Code of Ukraine). *Forensic examinations in the procedural law of Ukraine: a study guide*. Kyiv. 2019. P. 81-89. (in Ukrainian).
11. On Forensic Expertise: Law of Ukraine as of 25.02.1994 No. 4038-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>. (access date 18.05.2023). (in Ukrainian).
12. Criminal procedure code of Ukraine: Law of Ukraine as of 13.04.2012 No. 4651-VI. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (access date 18.05.2023). (in Ukrainian).
13. Ministry of Justice of Ukraine. Directorate of Justice and Criminal Justice. Monitoring report for 2021. Retrieved from: <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/01/26/20220126163347-81.pdf>. (access date 18.05.2023). (in Ukrainian).

14. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ Міністерства юстиції України від 03 березня 2015 № 301/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15> (дата звернення: 08.05.2023).

15. Проект закону про судово-експертну діяльність від 05.11.2021 р. № 6284. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (дата звернення: 18.05.2023).

14. On the approval of the Regulation on the Central Expert Qualification Commission under the Ministry of Justice of Ukraine and the certification of forensic experts: order of the Ministry of Justice of Ukraine dated March 3, 2015 No. 301/5. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15>. (in Ukrainian).

15. Draft Law on forensic expert activity dated November 5, 2021 No. 6284. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154. (access date 18.05.2023) (in Ukrainian).

DETERMINATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FORENSIC EXPERTS IN THE SPHERE OF INTELLECTUAL PROPERTY AND THEIR IMPORTANCE FOR THE TRAINING OF EXPERTS

N. Kisil

The article is dedicated to identifying key paradigms that can be used in implementing competency-based approaches in the training and certification of forensic experts in the intellectual property field.

It is noted that the basis for practical activities in the field of forensic examination of intellectual property objects is applying the knowledge acquired by specialists for theoretical, procedural, and organizational provisions of forensic examination; mastering intellectual property rights' legislative framework, basic theoretical and methodological knowledge of forensic examination in the field of intellectual property; acquisition of skills in applying methodological approaches for solving expert tasks during training (internship).

The approaches are highlighted to determine the types of professional competencies of forensic experts and specialists involved by the court, pre-trial investigation authorities, or other parties to the case in conducting forensic examinations.

It is proposed to divide the components of forensic experts' competencies in the field of intellectual property into 3 main types: general competencies, special (professional) competencies in the field of intellectual property, and special (subject-matter) competencies in a particular expert specialty. General and special (professional) competencies in the field of intellectual property can be applied to experts who are certified in all areas of forensic examination in the field of intellectual property. At the same time, special (subject-matter) competencies for each expert specialty should be defined, considering the content of the topics specified in the approved expert training programs.

The position is expressed on the expediency of granting forensic experts the right to choose the method of acquiring professional competencies independently.

Key words: expert, intellectual property, training of forensic experts, professional competencies of forensic experts, forensic science.